

Osebni dohodki gozdnogospodarskih organizacij, ugotovljeni na podlagi mere uspešnosti iz slovenskega družbenega dogovora

Slavka Kavčič *

Kavčič, S.: Osebni dohodki v gozdnogospodarskih organizacijah, ugotovljeni na podlagi mere uspešnosti iz slovenskega družbenega dogovora, Gozdarski vestnik, 45, 1987, 7-8, v slovenščini, str. 369, cit. lit. 8.

Sestavek kritično obravnava mero uspešnosti predpisano v slovenskem družbenem dogovoru o dohodku, zlasti z vidika njenega vpliva na velikost osebnih dohodkov. Glavna hiba mere uspešnosti izhaja iz dejstva, da pri njenem izračunu niso upoštevane posebnosti proizvodnje posameznih panog. Po podatkih iz zaključnega računa za leto 1986 so prikazani tudi dovoljeni osebni dohodki v gozdnogospodarskih, če bi pri izračunu mere uspešnosti upoštevali posebnosti gozdarstva.

Kavčič, S.: Personal incomes in forest enterprises, stated on measure of success prescribed in the Slovene social agreement, Gozdarski vestnik, 45, 7-8, pp. 369, in Slovene, ref.: 8. Measure of success prescribed in the Slovene social agreement, specially from the view of its influence on the personal incomes is critically discussed in this article. The main defect of this method is: special production characteristics of individual branches aren't considered in calculation of measure of success. From the data of final account of the year 1986, the permitted personal incomes in forest enterprises are shown. These personal incomes would be reached if particularities of forestry were taken into account.

* Prof. dr. S. K., Biotehniška fakulteta, VTOZD Gozdarstvo, Večna pot 83, 61000 Ljubljana, YU.

1. NEKATERE DOSEDANJE REŠITVE PRI OBLIKOVANJU SREDSTEV ZA OSEBNE DOHODKE

Osebni dohodki so eden izmed najpomembnejših virov osebnega in družbenega standarda. Iz njih se oblikuje pretežen del družinskega proračuna. To je tudi vzrok, da so za delavce izredno občutljivo področje. Na to opozarjajo prekinitve dela, saj je v Jugoslaviji za večino njih vzrok nezadovoljstvo z osebnimi dohodki. Višina osebnih dohodkov in zainteresiranost delavcev za višje ali nižje osebne dohodke pa je pomembno tudi za organizacije združenega dela, v katerih delavci delajo. Osebne dohodke zlasti pa sistem delitve med delavce uvrščamo med temeljne prvine motiviranosti delavcev za dobro delo in za doseganje večje produktivnosti. Zato ni čudno, da smo vprašanjem, kako oblikovati tisti del dohodka, ki ga delavci lahko razdelijo med sebe, in kako tega razdeliti med delavce, namenjali vse do konca 50. let precejšnjo pozornost. Pristop k reševanju tega pomembnega vprašanja, je odražal trenutne poglede na tovrstno problema-

tiko in vedenje o tem, kakšen vpliv imajo osebni dohodki na doseganje postavljenih ciljev. V sistemu plač imamo po osvoboditvi različne faze – od popolnega centralnega urejanja do svobodnega prepuščanja reševanja tega vprašanja delavcem v organizacijah združenega dela. Cilj vseh faz in sistemov je bil zagotoviti delavcem plačilo po delu in rezultatih dela. Sistemi za doseganje tega cilja pa so bili zelo različni. Tako je za obdobje obnove in državne lastnine značilno, da so določali plače centralno. Te so bile v panogi za isti delovni čas in za isto formalno kvalifikacijo enake po vsej državi. Ker je bilo mnogo denarja porabljenega tudi za prejemke v naturalijah, ki so jih dobivali vsi delavci, je za to obdobje značilna tudi velika uravnalovka. V celotnem sistemu plač je bolj kot plačilo po delu napredoval socialni vidik, kar je bilo glede na takšno pomanjkanje dobrin tudi razumljivo (Glas, 1986).

V letu 1950 smo v naše delovne kolektive uvedli samoupravljanje. Kljub temu smo do leta 1963 v sistemu plač in v sistemu razporejanja dohodka obdržali prevladujoč vpliv države. Za določanje obsega plač smo uporabljali različne sisteme, med katerimi so najpomembnejši: sistem akumulacije in skladov, sistem obračunskih plač, sistem plač po tarifnem pravilniku itd. Formalno smo problem razporejanja dohodka na del za osebne dohodke in na del za druge namene rešili z ustavo iz leta 1963. Z njo smo uzakonili, da so organizacije samostojne pri razporejanju v organizaciji ustvarjenega dohodka. Predlagatelji teh radikalnih sprememb so menili, da je treba samoupravljanju dati tudi ekonomsko podlago in delovne kolektive zadolžiti, da bodo sami nosili odgovornost za lasten razvoj in razvoj družbe kot celote. Menili so tudi, da bo samostojnost in odgovornost delovnih kolektivov pri oblikovanju osebnih dohodkov te prisilila, da bodo namenjali za osebne dohodke le del tistega dohodka, ki so ga pridobili z lastnim delom. Kmalu pa se je pokazalo, da se sistem razvija v drugo smer, kot so

menili njegovi oblikovalci. Razlike v osebnih dohodkih posameznih organizacij so se izredno povečale, povečal pa se je tudi delež osebnih dohodkov v družbenem proizvodu. Večje osebne dohodke pa so imeli predvsem tisti delovni kolektivi, ki so imeli pri pridobivanju dohodka boljše pogoje. Zato je vedno bolj prevladovalo prepričanje, da delovni kolektivi pri razporejanju dohodka ne morejo biti samostojni, razporejanje dohodka je treba družbeno usmerjati. Postavilo se je vprašanje kako to storiti:

1. da bodo delavci zainteresirani za boljše delo,
2. da bo zagotovljeno tudi samoupravljanje ter
3. da bodo delavci motivirani tudi za razširitev materialnih podlag dela.

Rešitev so videli v panožnih sporazumih o razporejanju dohodka. Ti naj bi zagotovili vsem trem pogojem in hkrati zagotovili, da bi bilo razporejanje dohodka v organizacijah združenega dela odraz pogojev pri njegovem pridobivanju. To pomeni, da bi delavci lahko namenili za osebno porabo le del tistega dohodka, ki so ga pridobili s svojim delom, sprotnim in minulim. Sistem panožnih sporazumov pri razporejanju dohodka imamo že 16 let (od leta 1971), njihov vpliv na oblikovanje tistega dela dohodka, ki ga je bilo mogoče nameniti za osebno porabo, je bil v posameznih obdobjih zelo različen. Če lahko rečemo, da so imeli panožni sporazumi v prvih letih uvajanja v prakso precejšnjo veljavo in da smo po njih oblikovali in delili osebne dohodke, so v zadnjem času izgubili nekdanjo veljavo. Namesto panožnim sporazumom smo družbeno usmerjanje razporejanja dohodka in delitev osebnih dohodkov prepuščali družbenim dogovorom. Ti so zelo radikalno posegli v pravice razporejanja dohodka v organizacijah združenega dela in zmanjšali motivacijo za dobro delo. Takšno lastnost ima tudi sedanji družbeni dogovor, ki formalno sicer ne odpravlja panožnih sporazumov, pač pa zmanjšuje njihovo vlogo pri razporejanju dohodka. Kratek pregled sistemov obli-

kovanja in delitve osebnih dohodkov od povojnih let dalje, s katerimi smo poskušali urediti delitev po delu in rezultatih dela, se mi je zdel potreben zato, da bi videli, kolikokrat se vračamo na že »preverjene« rešitve.

2. RAZPOREJANJE DOHODKA PO SLOVENSKEM DRUŽBENEM DOGOVORU O DOHODKU

V Uradnem listu SR Slovenije številka 20/87 je bilo objavljeno prečiščeno besedilo družbenega dogovora o skupnih osnovah in merilih za samoupravno urejanje odnosov pri pridobivanju in razporejanju dohodka v SR Sloveniji. Čeprav naj bi bil dogovor podlaga za samoupravno urejanje odnosov, je ta zelo podroben, tako da za samoupravljanje ni veliko možnosti.

Na razporejanje v organizacijah združenega dela ustvarjenega dohodka imajo vpliv določila družbenega dogovora, ki opredeljujejo mero uspešnosti in ona, ki obvezujejo organizacije, da ugotovijo dohodek zaradi dela v izjemnih naravnih pogojih. Od velikosti mere uspešnosti so odvisni osebni dohodki, od velikosti dohodka, ki so ga organizacije združenega dela pridobile zaradi dela v izjemnih naravnih pogojih, pa velikost čistega dohodka.

Na velikost dohodka v organizacijah združenega dela deluje več dejavnikov. Globalno jih lahko razdelimo na:

1. tiste, ki delujejo pri menjavi in
2. one, ki delujejo pri proizvodnji.

Dejavniki na področju menjave vplivajo na velikost cen. Ti so lahko zelo številni, od upravne administracije do izkoriščanja monopola na trgu in drugih dejavnikov, ki so prisotni v vsakem tržnem gospodarstvu. Ker menimo, da je (bo) administracija izjema, ker so monopoli prepovedani in ker prisegamo na tržno gospodarstvo, moremo smatrati, da delujejo pri menjavi samo tisti dejavniki, ki na dolgi rok zagotavljajo normalno ceno. (Cetinski 1976.) Normalna cena pa se oblikuje brez vplivov dejavnikov pri menja-

vi, za njeno velikost so pomembni le dejavniki pri proizvodnji. Zato se pri proučevanju dejavnikov, ki vplivajo v posameznih organizacijah na velikost dohodka, lahko omejimo le na tiste, ki delujejo na področju proizvodnje. Ti so lahko nematerialni (kakovost upravljanja, vodenja itd.) in materialni. Za našo analizo so pomembni predvsem materialni dejavniki – materialni proizvodni tvorci. Med take pa sodijo sredstva za delo, delo in zemlja v najširšem smislu besede. Sredstvo za delo in dela uporabljata pri svojem poslovanju vsaka organizacija, zemljo pa samo nekatere. Proizvodni tvorci, ki jih uporabljamo v poslovnem procesu, pa niso brezplačni. Povpraševanje po njih je večje kot je njihova ponudba. Zato jih je treba uporabljati tam, kjer je najbolj racionalno, da z njimi dobimo največje možne učinke, najmanj pa mora biti zagotovljena njihova enostavna reprodukcija. Ker pa je rast zakon sodobne družbe, tisti, ki se ne povečuje (ne izboljšuje kakovosti poslovanja) praktično odмира, je treba proizvodne dejavnike izkoristiti tako, da bo poleg njihove enostavne reprodukcije zagotovljena tudi razširjena reprodukcija. Takšen cilj zasleduje tudi slovenski družbeni dogovor o dohodku (Uradni list SR Slovenije, 1987). Ta predpisuje, da morajo vse organizacije združenega dela s področja gospodarstva ugotavljati uspešnost poslovanja z mero uspešnosti. Oblikovana je tako, da kaže vse organizacije, ki s svojim gospodarskim delovanjem ne pridobijo neto finančni rezultat, ki bi omogočal razširjeno reprodukcijo, kot neuspešne. Mera uspešnosti je opredeljena kot razmerje med pridobljenim čistim dohodkom v organizaciji združenega dela in možnim čistim dohodkom. Možni čisti dohodek se ugotovi izkustveno na podlagi dolgoročnih gibanj razporejanja čistega dohodka v gospodarstvu Slovenije. Velikost možnega čistega dohodka temelji na podmeni, da sodelujeta v proizvodnem procesu dva produkcijska tvorca, delo in kapital. Zato je odvisen možni (izhodiščni) čisti dohodek na eni strani

od količine produkcijskih tvorcev, ki sodelujejo v produkcijskem procesu, na drugi strani pa od njihove cene (osnovne ideje mere uspešnosti so črpane iz teorije posebne produkcijske cene, ki jo je pri nas razvil dr. Pjanič s sodelavci oziroma iz Marxove produkcijske cene. Ta temelji na predpostavki, da je normalna tista cena, ki se ob pogojih svobodne konkurence in mobilnosti produkcijskih tvorcev oblikuje proporcionalno s produktivnostjo tvorcev, ki sodelujejo pri proizvodnji ustreznih produktov).

Količino produkcijskega tvorca delo opredeljuje število zaposlenih, njegovo »ceno« pa povprečni osebni dohodek v gospodarstvu. Ker je delo v nekaterih organizacijah združenega dela bolj zahtevno, v nekaterih manj, opravlja pa se tudi v različnih pogojih, cena dela ni enaka v vseh organizacijah. Od povprečne cene dela se razlikuje toliko, kot se zahtevnost dela v organizaciji razlikuje od povprečnih pogojev v gospodarstvu. Ugotovitev razlik v zahtevnosti dela in v pogojih dela temelji v družbenem dogovoru na predpostavki, da se razlike v zahtevnosti dela in v pogojih dela dolgoročno kažejo v razlikah med povprečnimi osebnimi dohodki gospodarstva in osebnimi dohodki posameznih panog in da na njih ne vpliva ekonomski položaj posameznih panog. Zato se razlika v pogojih dela in v zahtevnosti dela v posameznih panogah dejavnosti ugotavljajo na podlagi šestletnih odstopanj osebnih dohodkov v posamezni dejavnosti in v posamezni organizaciji združenega dela od povprečja v gospodarstvu. Kakšna so bila odstopanja osebnih dohodkov v posameznih dejavnostih glede na gospodarstvo v zadnjih šestih letih, je objavljeno v Uradnem listu SR Slovenije št. 21/87, kakšno pa je odstopanje v posameznih organizacijah združenega dela, morajo po enaki metodologiji kot je bila uporabljena za panoge, izračunati organizacije. Izračuni so pokazali, da je povprečni šestletni osebni dohodek gozdarstva Slovenije večji od šestletnega povprečnega osebnega dohodka gospodarstva Slove-

nije za 12%. Če primerjamo razlike v osebnih dohodkih glede na gospodarstvo, vidimo, da precej dejavnosti v osebnih dohodkih bolj odstopa navzgor kot gozdarstvo.

Vse temeljne organizacije s področja gozdarstva v SR Sloveniji so razvrščene v 154 skupin. Znatno višje osebne dohodka kot gozdarstvo je v zadnjih šestih letih imelo kar 30 skupin. Znano je, da se gozdarji primerjajo v osebnih dohodkih z rudarji, saj je težavnost dela v gozdarstvu približno enaka kot v gozdarstvu. Vendar so bili v obdobju, ki je bilo podlaga za izračun povprečnih osebnih dohodkov, povprečni osebni dohodki v rudarstvu kar za 44,47 % večji kot v gospodarstvu. Znatno večji kot v gozdarstvu je bil v tem času tudi osebni dohodek v elektrogospodarstvu, v proizvodnji bazičnih in kemičnih izdelkov itd. Primerjave med povprečnimi osebnimi dohodki v posameznih skupinah kažejo, da predpostavka, da se razlike v pogojih dela kažejo v razlikah v povprečnih osebnih dohodkih, ni v celoti pravilna. Na razlike je vplival tudi ekonomski položaj posameznih panog (dejavnosti) pa tudi vztrajnost nekaterih dejavnosti, da se jim kljub slabim rezultatom poslovanja priznajo višji osebni dohodki (denimo rudarstvo, elektrogospodarstvo itd.). Za gozdarstvo je znano, da je v zadnjih letih predvsem zaradi ujma in drugih naravnih nesreč dosegalo slabše poslovne rezultate. Ker so tudi v gozdarstvu, kot v drugih panogah dejavnosti osebni dohodki bili vezani na dohodek (tega pa ni bilo veliko), so osebni dohodki v gozdarstvu rasli počasneje kot v drugih dejavnostih. To bo vplivalo na osebne dohodka v gozdarstvu tudi v naprej, čeprav bomo uspešnost poslovanja ugotavljali z mero uspešnosti, saj so glavna podlaga osebnim dohodkom za naprej v šestih letih izplačali osebni dohodki. Zato sta imeli komisija za finančno ekonomska vprašanja pri Splošnem združenju gozdarstva in komisija za panožni sporazum pri Republiškem odboru sindikata delavcev gozdarstva in lesarstva prav, ko sta takšnim

rešitvam v družbenem dogovoru ugotavljali. Na žalost pa pripombe niso bile upoštevane.

Količina produkcijskega tvorca kapital (poslovna sredstva) je v družbenem dogovoru opredeljena z vrednostjo trajnih virov poslovnih sredstev, zmanjšanih za zakonsko določena obvezna posojila in združevanja, ceno tega tvorca pa s povprečno akumulacijsko stopnjo dosežemo v skupni oziroma dejavnosti, kamor sodi organizacija združenega dela. Obveznost oblikovanja akumulacije temelji na predpostavki, da morajo biti vsa na novo vključena sredstva v proizvodni proces najmanj tako donosna, kot so bila donosna dotedaj vključena.

Za gozdarstvo vemo, da se bodo sredstva, vključena v proizvodni proces, bistveno povečala, bomo ovrednotili gozdove in jih prikazali med sredstvi organizacije združenega dela. Prav tako vemo, da se akumulacija zato ne bo povečala. Posledica tega bo, da bomo pri izračunu mere uspešnosti povečali samo imenovalce, ne pa tudi števec. Zato bo mera uspešnosti nižja. Nižja mera pa ne bo posledica slabšega dela temveč drugačnega knjigovodskega prikazovanja gozdov.

Rekli smo že, da sodelujeta v produkcijskem procesu dva produkcijska tvorca, delo in sredstva. Sredstva so tako kot delo fizično prisotna v produkcijskem procesu. Optimalna fizična in cenovna kombinacija sredstev in dela daje tudi optimalni učinek, to je največji možni finančni rezultat z danimi produkcijskimi tvorcami. Sredstva so lahko financirana z lastnimi viri ali s tujimi viri. Če organizacija združenega dela nima kreditov, niti obveznosti do dobaviteljev, ima samo lastna sredstva. Tedaj je vrednost sredstev enaka lastnim virom. Takšno stanje je v organizacijah združenega dela izjema in ne pravilo. Ta imajo ponavadi del sredstev financiranih z lastnimi viri in del s tujimi. Izračun mere uspešnosti v slovenskem družbenem dogovoru lahko:

1. ali favorizira tiste organizacije, ki v svojem poslovanju uporabljajo sredstva,

ki so financirana s krediti,

2. ali favorizira tiste organizacije, ki uporabljajo v poslovnem procesu predvsem lastna sredstva.

Katere organizacije so zato, ker so izkoristile optimalno kombinacijo proizvodnih tvorcev glede na njihovo tehnično produktivnost in njihove cene bolj uspešne, je pri drugih nespremenjenih pogojih odvisno od politike obrestnih mer. Pri sedanji politiki obrestnih mer, ko so obrestne mere višje od akumulacijske stopnje, se del akumulacije, ki je sicer pridobljen z lastnimi sredstvi, uporabi za plačilo obresti. S tem pa so seveda lastna sredstva prikazana znatno manj produktivna, kot so bila dejansko.

Če mora pri sedanjih obrestnih merah tista organizacija, ki ima lastna sredstva, del akumulacije, ki jo pridobi z lastnimi sredstvi, oddeliti za plačilo obresti, bo pri nižjih obrestnih merah, kot je akumulacijska stopnja, del akumulacije, ki so jo s tehnično produktivnostjo ustvarila tuja sredstva, pripisana lastnim sredstvom. Zato bodo kot bolj uspešne prikazane tiste organizacije, ki bodo poslovale s tujimi sredstvi, plačevale pa nizke obresti.

Ker pa zaenkrat ni pogojev, da bi bile medsebojno primerljive akumulacijske stopnje in obrestne mere, so se oblikovalci družbenega dogovora odločili, da začasno »zaradi postopnega učinka uvažanja realnih obrestnih mer« ne izračunamo akumulacije z uporabo splošne akumulacijske stopnje na lastne vire poslovnih sredstev. Akumulacijska stopnja se ugotavlja tako, da akumulacijo povečamo za obresti, primerjamo s povprečno uporabljenimi poslovnimi sredstvi. Ker so v imenovalcu ulomka upoštevana vsa sredstva, financirana s krediti in lastna, je logično, da moramo tudi v števcu upoštevati celoten neto finančni rezultat. Ta pa se kaže v tistem delu dohodka, ki ga organizacije namenjajo za akumulacijo in tistim, ki so ga plačale kot ceno za najeti kapital. Če bi namesto z najetim delali z lastnim kapitalom bi tudi tisti del dohodka, ki smo ga odstopili lastnikom »sred-

stev« v obliki obresti, namenili za lastno akumulacijo.

Z začasno odložitvijo uporabe nekaterih določil dogovora smo sicer rešili problem ugotavljanja prispevka sredstev k finančnemu rezultatu organizacije, nismo pa rešili razkoraka med ceno kapitala in njegovo učinkovitostjo v produkcijskem procesu. Ker se obresti upoštevajo enako kot lastna akumulacija, se pri tej rešitvi lahko zgodi, da bo organizacija imela izgubo, izkazovala pa pravico do višjih osebnih dohodkov. Takšne primere so predvidevali tudi oblikovalci družbenega dogovora, zato so napisali, da se osebni dohodki lahko gibljejo le v okviru ustvarjenega dohodka oziroma čistega dohodka.

Mero uspešnosti morajo v enaki obliki in na enak način upoštevati vse organizacije, ko razporejajo čisti dohodek na del za osebno porabo in akumulacijo ne glede na dejavnost, ki jo opravljajo in ne glede na to, kako se spreminjajo razmere pri poslovanju. V družbenem dogovoru je sicer rečeno, da lahko organizacije v svojih samoupravnih aktih opredelijo drugačno mero uspešnosti, vendar se za oceno primernosti razporeditve dohodka zmeraj upošteva enotna mera uspešnosti. Odbor za finančno ekonomsko vprašanja pri splošnem združenju gozdarstva je ob razpravi o družbenem dogovoru menil, da je treba tudi pri izračunavanju splošne mere uspešnosti upoštevati posebnosti posameznih panog, zlasti, če posebnosti izhajajo iz naravnih danosti, ki so izrazito prisotne tudi v gozdarstvu.

3. OSEBNI DOHODKI V GOZDARSTVU, IZRAČUNANI NA PODLAGI MERE USPEŠNOSTI

Da bi ugotovili ali so bile pripombe odbora upravičene in kolikšne so razlike v dovoljenih osebnih dohodkih v posameznih gozdnogospodarskih organizacijah, smo izračunali mero uspešnosti po štirih variantah. Z dvema smo hoteli ugotoviti, kakšne bi bile razlike v oseb-

nih dohodkih v gozdnogospodarskih organizacijah, če pri izračunu mere uspešnosti upoštevamo lastne vire sredstev ali sredstva, z dvema pa koliko pravic bi dodatno imele gozdnogospodarske organizacije, če bi upoštevali tudi posebnosti gozdarstva tako kot so opredeljene v panožnem sporazumu gozdarstva. Prva dva izračuna sta potrdila prej obrazložen vpliv politike obrestnih mer na poslovni izid organizacije združenega dela, čeprav gozdarstvo za potrditev ene ali druge teze ni najbolj primerna panoga, saj med viri sredstev nima veliko kreditov. To dejstvo in pa odločitev, da se akumulacijske stopnje ugotavljajo tako, da se akumulacija, povečana za obresti za kredite, primerja z vsemi povprečno uporabljenimi poslovnimi sredstvi, sta vzroka, da bomo prikazali le »škodo«, ki jo pri osebni porabi utrpijo gozdnogospodarske organizacije, če pri izračunu mere uspešnosti upoštevamo sredstva, ne pa tudi posebnosti proizvodnje gozdarstva. S tem bomo tudi ugotovili ali ima mera uspešnosti samo pomanjkljivost, da kot podlago za bodoče osebne dohodke upošteva v preteklosti izplačane osebne dohodke ali tudi ono, da ne upošteva posebnosti posameznih dejavnosti. Izračuni so poenostavljeni, upoštevali nismo obresti in ne razlik v osebnih dohodkih med posameznimi organizacijami. **Primarni namen sestavka ni prikazati dovoljenega obsega sredstev za osebne dohodke v gozdarstvu, ampak potrditi ali zavrniti zahtevo gozdarstva, da je treba tudi pri izračunu mere uspešno upoštevati posebnosti proizvodnje v gozdarstvu.**

Predno bomo v številkah prikazali razlike, še par besed o tem, kaj je v panožnem sporazumu gozdarstva opredeljeno kot posebnost, ki jo je treba upoštevati pri merjenju uspešnosti poslovanja v gozdarstvu. Veljavni samoupravni sporazum o skupnih izhodiščih in nekaterih osnovah za usmerjanje pri razporejanju dohodka, čistega dohodka in delitvi sredstev za osebne dohodke in skupno porabo uveljavlja posebnosti gozdarstva v členih 12, 13, 14 in 15. V njih je določene

no, da lahko organizacije združenega dela gozdarstva vsako leto izračunajo glede na prejšnje leto primerljive naslednje kazalnike: celotni prihodek porabljenih sredstev, dohodek in čisti dohodek. Primerljivi celotni prihodek je tisti celotni prihodek, ki bi ga gozdarska organizacija združenega dela pridobila, če bi v tekočem letu delala v enakih naravnih pogojih kot prejšnje leto. Ker pa se iz različnih vzrokov lahko spremenijo prihodki (zaradi spremenjene strukture lesa, zaradi spremembe v realizaciji posameznih dejavnosti itd.) temeljna organizacija z enakim vloženim delom (tekočim in minulim) pridobi drugačen celotni prihodek. Drugačen celotni prihodek pa ni posledica slabšega ali boljšega dela delovnega kolektiva, niti pogojev, ki jih imajo druge organizacije, ampak naravnih danosti, ker so prisotne samo v tem kolektivu.

Primerljiva porabljenih sredstev pa ona, ki bi jih organizacija imela, če bi proizvajala v enakih naravnih razmerah kot prejšnje leto. Ker pa morajo organizacije gozdarstva posegati v manj donosne, težje dostopne, bolj oddaljene gozdove, zlasti pa v gozdove poškodovane zaradi ujm in drugih naravnih nesreč, morajo za enake prihodke porabiti več dela in sredstev.

Pomemben vpliv na porabljenih sredstev pa ima tudi delež kmetov v prodajni ceni lesa iz zasebnega sektorja lastništva. Gozdnogospodarske organizacije se zavedajo, da je za realizacijo blagovne proizvodnje v zasebnem sektorju lastništva zelo pomembna tudi materialna stimulacija kmetov. Zato dobre rezultate pri gospodarjenju delijo tudi s kmeti in jim povečujejo delež v prodajni ceni lesa. Ker se delež kmeta v prodajni ceni knjigovodsko tehnično izkazuje med stroški, pomeni vsak povečan delež nižjo uspešnost poslovanja organizacije. Na uspešnost poslovanja so vezani tudi osebni dohodki delavcev, zato povečevanje cen lesa za kmeta ni stimulativa za delavce. Da bi na eni strani zadovoljili interese delavcev in na drugi kmetov, je v

panožnem sporazumu gozdarstva določeno, da se pri merjenju uspešnosti poslovanja porabljenih sredstev zmanjšajo za povečan delež kmeta.

Med bistvenimi posebnostmi, ki jih uveljavljamo s panožnim sporazumom, je tudi opredelitev povprečno uporabljenih poslovnih sredstev. V gozdarstvu zavzemajo med poslovnimi sredstvi ceste pomemben delež. Vemo pa, da se te ne gradijo samo zaradi ekonomskih učinkov, temveč tudi zaradi splošnih družbenih interesov. V metodologiji za ocenjevanje investicij v gozdarstvu je vpliv družbenih interesov ocenjen s 30 odstotki. To je vzrok, da je tudi v panožnem sporazumu določilo, da se pri merjenju učinkovitosti vloženih sredstev sedanja vrednost cest zmanjša za 30 odstotkov.

Družbeni dogovor o dohodku v SR Sloveniji veže razporejanje čistega dohodka na del za osebno porabo in akumulacijo predvsem na uspešnost poslovanja. Pravkar omenjene posebnosti gozdarstva pa so takšne, da uspešnost zmanjšujejo mimo prizadevanj ali neprizadevanj delovnih kolektivov. Zato je zahteva po izračunu primerljivih podatkov logična in upravičena. Ali pa je vpliv teh dejavnikov tudi tolikšen, da bistveno vpliva na pravice do osebnih dohodkov, bomo prikazali v nadaljevanju.

3.1. Dovoljena sredstva za osebno porabo, če pri izračunu mere uspešnosti upoštevamo

a) za imenovalca:

1. Število zaposlenih izračunanih iz ur (AOP 210 obrazcev za zaključni račun za leto 1986) v CG-ju

2. Povprečni osebni dohodek v gozdarstvu SR Slovenije – šestletno povprečje – Uradni list SR Slovenije, št. 21/86 (2056 800 din)

3. Sklad skupne porabe na zaposlenega v gozdarstvu – isti vir, vir kot pod 2. (251 152 din)

4. Količnik odstopanja osebnih dohodkov v gozdarstvu glede na gospodarstvo – šestletno povprečje isti vir kot pod 2. (12 %)

5. Povprečna uporabljena poslovna sredstva (AOP 208) GG-ja

6. Akumulacijska stopnja gozdarstva 7.75 (dosežena akumulacija v primerjavi s povprečno uporabljenimi poslovnimi sredstvi)

b) za števec:

Doseženi čisti dohodek (AOP 136)

GG-ja kaže naslednja tabela:

Tabela 1

GG	Mera uspešnosti (m)	% povečanja izhodiščne OP (u)	Dovoljena OP
Tolmin	0,936	0,992	1.290.679
Bled	0,902	0,968	1.112.933
Kranj	1,129	0,092	1.427.505
Ljubljana	1,139	1,095	1.778.214
Postojna	0,8045	0,880	1.768.568
Kočevje	0,799	0,880	1.993.871
Novo mesto	0,989	1,020	1.874.073
Brežice	0,870	0,950	1.327.032
Celje	1,091	1,072	0.995.236
Nazarje	0,842	0,914	0.989.497
Lesna	0,742	0,854	1.711.097
Maribor	0,972	1,010	2.572.994
Pomurka	0,941	0,992	0.541.910
Sežana	1,040	1,048	0.273.401
Radgona	1,298	1,146	0.110.778
Skupaj			19.767.788

PO je osebna poraba, to so osebni dohodki in sklad skupne porabe.

3.2. Dovoljena sredstva za osebno porabo, če pri izračunu mere uspešnosti upoštevamo iste prvine kot v točki 3.1. in še

a) za imenovalca

Povprečna uporabljena poslovna

sredstva zmanjšamo za 30 % sedanje vrednosti cest.

b) za števec

Korigirani čisti dohodek, ki ga izračunamo iz korigiranih prvin gospodarjenja (celotnega prihodka, porabljenih sredstev) kaže naslednja tabela:

Tabela 2

GG	Mera uspešnosti (m)	% povečanja izhodiščne OP (u)	Dovoljena OP
Tolmin	1,03	1,044	1.358.336
Bled	1,199	1,110	1.276.194
Kranj	1,328	1,156	1.511.168
Ljubljana	1,423	1,180	1.916.243
Postojna	0,993	1,022	2.053.951
Kočevje	1,030	1,044	2.365.456
Novo mesto	1,133	1,092	2.006.360
Brežice	0,936	0,990	1.389.907
Celje	1,224	1,118	1.037.942
Nazarje	0,926	0,983	1.064.197
Lesna	0,915	0,977	1.957.543
Maribor	1,125	1,091	2.779.343
Pomurka	0,953	0,998	545.187
Sežana	1,098	1,078	281.227
KK Radgona	1,371	1,164	124.796
Skupaj			21.667.850

Primerjava osebne porabe iz točke 3.1. in točke 3.2. kaže, da je dovoljena osebna poraba v gozdarstvu, če to izračunamo z upoštevanjem posebnosti, za okrog 10 odstotkov večja, kot tista, ki jo dobimo če ne upoštevamo posebnosti. Razlike po posameznih gozdnogospodarskih organizacijah v dovoljeni osebni porabi so različne, odvisno kako so se v letu 1986 spreminjali pogoji proizvodnje, zaradi poseganj v manj donosne gozdove in zaradi ujm, ki so nekatere GG-je prizadele bolj druge manj. Pomemben vpliv na razlike v pravicah do osebne porabe imajo tudi ceste. Tiste gozdnogospodarske organizacije, ki imajo v strukturi poslovnih sredstev znaten delež cest, pri popravljenih podatkih kažejo večjo uspešnost poslovanja kot druge.

Bistvena določila družbenega dogovora so za gozdarstvo tudi tista, ki določajo, da morajo organizacije združenega dela ugotavljati dohodek zaradi dela v izjemnih naravnih pogojih. Ta dohodek je treba oddeliti od dohodka pred ugotovitvijo čistega dohodka. Ker sodi gozdarstvo med dejavnosti, kjer so naravne danosti odločilni dejavnik, ni pričakovati, da katera od gozdnogospodarskih organizacij ne bi imela takega dohodka, ki bi ga morala oddeliti pred ugotovitvijo čistega dohodka in namenjati za razširjanje materialne osnove dela. Ker ta ne bo v doseženem čistem dohodku, tudi ne bo upoštevan pri izračunu mere uspešnosti. Zato je treba pri primerjavi dovoljene osebne porabe, prikazane v tabeli 1 in 2, to upoštevati.

4. SKLEPNE UGOTOVITVE

Iz analize mere uspešnosti opredeljene v družbenem dogovoru izhaja:

1. da so za njeno velikost pomembni dosedanji izplačani osebni dohodki v posameznih panogah in dosedanja akumulacija. Gozdarstvo je v zadnjem času dosegalo nizke osebne dohodke. Nizke osebne dohodke je doseglo tudi zato, ker se je pri razporejanju dohodka in čistega dohodka obnašalo racionalno in

oblikovalo več akumulacije. Gozdarstvo je bilo v vsem času usmerjanja razporejanja dohodka med tistimi dejavnostmi, ki so upoštevale družbene usmeritve pri razporejanju dohodka. Za upoštevanje sprejetega bodo delavci gozdarstva kaznovani, delavci v tistih organizacijah in panogah, ki sprejetih družbenih usmeritev niso upoštevali, pa bodo nagrajeni.

Akumulacijska stopnja je bila v gozdarstvu relativno visoka. Visoka pa je bila tudi zato, ker ni bil posebej izkazan dohodek, ki je rezultat dela v boljših naravnih pogojih, ampak je bil zajet v akumulaciji. Zato bo nujno akumulacija oblikovana iz čistega dohodka nižja, čeprav bodo delavci v gozdarstvu bolje poslovali. Bistvene spremembe se v gozdarstvu predvidevajo tudi na področju sredstev. V teku so priprave za ovrednotenje gozdov, kar bo izredno povečalo lastna sredstva organizaciji združenega dela gozdarstva, medtem ko bodo pri drugih nespremenjenih pogojih finančni rezultati ostali na isti ravni.

Primerjava podatkov glede mere uspešnosti kaže, da so posebnosti proizvodnje, ki izhajajo iz naravnih danosti v gozdarstvu, takšne, da jih je treba upoštevati. Vpliv je tolikšen, da so lahko delavci gozdarstva zaradi obveznosti, ki jim jih nalaga družba, bistveno prikrajšani pri osebnih dohodkih. Zato so zahteve gozdarstva, da je treba posebnosti upoštevati tudi pri izračunu mere uspešnosti, upravičene. S tem pa seveda ni rečeno, da v gozdarstvu uspešnosti poslovanja ni mogoče meriti. Mogoče jo je meriti, samo mere morajo biti prilagojene posebnostim proizvodnje.

2. Mera uspešnosti, tako kot se izračuna po usmeritvah za leto 1987, zelo stimulira posojanje denarnih sredstev in tudi izposojanje le-teh. Ker so obresti večje kot je akumulacijska stopnja in ker se obresti ali uvrščajo med prihodke, če gre za posojena sredstva ali formalno povečujejo akumulacijo, če gre za izposojena sredstva, je logično, da bodo pravico do višjih osebnih dohodkov imeli predvsem tisti, ki si za poslovanje sredstva izposo-

jajo. Za obresti, ki jih bodo plačali drugim bodo (na papirju) lahko povečali lastno akumulacijo in si pridobili večje pravice do osebnih dohodkov, čeprav se ta uporabljajo v drugi organizaciji. Žal je med organizacijami, ki imajo veliko kreditov malo gozdarskih. Zato gozdarske organizacije ne bodo uživale prednosti, ki jih sedanji sistem daje zadolženim organizacijam pri oblikovanju osebne porabe.

3. Mera uspešnosti bo v gozdarstvu kazala dejansko uspešnost poslovanja samo v primeru, če bodo pri njenem izračunu upoštevane posebnosti proizvodnje. Delovni kolektivi pa bodo oblikovali uspešnost poslovanja, pogojem dela in zahtevnosti dela primerne osebne dohodke samo, če se za izračun ne bodo upoštevali v preteklosti izplačani osebni dohodki, temveč osebni dohodki, do katerih bi primerjalno z gozdarstvom Slovenije imeli pravico. Razlike v osebnih dohodkih, ki izhajajo iz podatkov objavljenih v 21. številki uradnega lista tega gotovo ne zagotavljajo.

UPORABLJENA LITERATURA:

1. Cetinski Andrej: Informacija o pridobivanju in delitvi dohodka, Organizacija in kadri št. 8, Kranj 1976
2. Glas Miroslav, Delitev po delu v socialistični družbi, Delavska enotnost, Ljubljana
3. Kavčič Slavka: Analiza nekaterih mer uspešnosti poslovanja tozd, Gospodarski vestnik št. 10, Ljubljana 1976
4. Kavčič Slavka: Težave pri merjenju uspešnosti poslovanja v gozdarstvu, Zbornik gozdarstva in lesarstva, št. 26, Ljubljana 1985
5. Družbeni dogovor o skupnih osnovah in merilih za samoupravno urejanje odnosov pri pridobivanju in delitvi dohodka v SR Sloveniji, Uradni list SR Slovenije št. 20, 1987
6. Usmeritve za uresničevanje določil družbenega dogovora o skupnih osnovah in merilih za samoupravno urejanje odnosov pri pridobivanju in delitvi dohodka v SR Sloveniji za leto 1987, Uradni list SR Slovenije št. 20, 1987
7. Faktorji odstopanja povprečnih bruto osebnih dohodkov v dejavnostih izhodiščne vrednosti za izvajanje usmeritve družbenega dogovora v obdobju I-VI/87 ter pričakovane rasti sredstev za osebne dohodke v gospodarstvu Slovenije. Uradni list SR Slovenije št. 21, 1987
8. Zaključni račun GG-jev za leto 1986.

IZ DOMAČE IN TUJE PRAKSE

Pomemben mejnik norveškega gozdarskega inštituta

Boštjan Košir*

1. NISK

Norsk institutt for skogforskning – norveški gozdarski inštitut je bil ustanovljen leta 1917 in praznuje letos 70-letnico delovanja. Sestavljen je iz več oddelkov, ki delujejo na dveh lokacijah – v Åsu blizu Osla in v Bergenu na zahodni obali Norveške. Med večjimi je oddelki za gozdno tehniko, ki praznuje skupaj

s svojim ustanoviteljem in vodjo prof. dr. Ivarjem Samsetom svojo 40-letnico. Ob tej priložnosti so v Åsu organizirali obsežno posvetovanje, posebna številka poročil o raziskovalnem delu je namenjena izključno obletnici, v gozdovih blizu Åsa pa so organizirali, kot sami trdijo, doslej največjo demonstracijo gozdarskih strojev in opreme na Norveškem.

2. ODDELEK ZA GOZDNO TEHNIKO

Delo inštituta za gozdno tehniko v 40 letih njegovega obstoja je zavidanja vredno. Sode-

* Mag. B. K., dipl. inž. gozd.

Inštitut za gozdno in lesno gospodarstvo, Večna pot 3, 61000 Ljubljana, YU